

SVET ČULA I SVET DUHA (IZVODI)

U ovom nizu predavanja biće mi zadatak da postavim vezu između srazmerno svakodnevnih stvari, između iskustava što ih čovek ima u običnom životu i između najviših stvari čovečanstva. A time treba da nam se opet otvori jedan od puteva od svakodnevnog života ka onome, što nam može biti za dušu i duh antroposofija ili duhovna nauka. Znamo da se antroposofija, time što se udubljujemo sve više i više u ono što ona može dati, uliva u naša osećanja, uliva u naše htenje, uliva u one snage koje su nam potrebne da bismo se pokazali doraslim raznovrsnim događajima u životu. I dalje, znamo da tako kao što sada možemo doživeti antroposofiju preko uticaja što nam dolaze iz viših svetova upravo u ovo vreme, da antroposofija znači i, u neku ruku, jednu nužnost za sadašnje čovečanstvo. Znamo da bi u srazmerno kratkom vremenu ljudi gubili sigurnost, unutarjni mir, mir potreban za život, da ljudima baš u naše doba ne dolazi objava koju nazivamo antroposofijom. I dalje, znamo da u stvari usled antroposofske duhovne struje, takoreći, dolazi do borbe između dva pravca ljudskog mišljenja, osećanja i osećaja.

Jedan je onaj pravac mišljenja i osećanja koji se pripremio tokom više vekova, a danas je, u stvari, već svuda zahvatio ljude u najširim krugovima, ili će sa velikom sigurnošću uskoro zahvatiti. To je pravac mišljenja i osećanja koji nazivamo materijalističkim, materijalističkim u najširem obimu. A on se bori protiv onog drugog pravca mišljenja koji je dat sa antroposofijom: protiv spiritualnog duhovnog pravca. I u skoroj budućnosti biće sve očiglednija borba ta dva pravca, dva pravca mišljenja i osećanja. Ta borba biće takva, da se svuda neće moći razlikovati da li se radi o nekoj neskrivenoj istini - recimo o nekom neskrivenom zastupanju materijalizma - ili se pod raznim maskama radi o jednom ili drugom pravcu mišljenja ili osećanja. Jer biće dosta materijalističkih struja koje će se, ako bismo tako smeli reći, spiritualno maskirati, i biće katkada teško razlikovati gde se u stvari nalazi materijalizam, a gde se stvarno nalazi spiritualna duhovna struja. Kako je teško snaći se u tom pogledu, pokušao sam u poslednje vreme da pokažem na razne načine u dva predavanja koja sam održao neposredno jedno za drugim: "*Kako se pobija duhovna nauka?*" i drugo: "*Kako se brani duhovna nauka?*" ili "*Kako se zasniva duhovna nauka?*".

U tim predavanjima hteo sam samo da izazovem, probudim osećanja za to, da se u stvari može sa prividnim pravom vrlo mnogo izneti protiv duhovnonaučnog pogleda na svet; i da oni koji, takoreći, ne mogu drugačije, već da ispoljavaju protivništvo, ne spadaju danas u neistinoljubive ljude, već često u poštene borce za istinu. Neću ponovo da nabrajam sve razloge koji se mogu navesti protiv duhovne nauke; ukazaću samo na to, da iz navika mišljenja, iz današnjih pogleda ima takvih razloga koji se mogu zasnivati na dobrim temeljima, i da se vrlo temeljno može pobijati duhovna nauka. Dakle, kada se pobija duhovna nauka, kada se navedu svi razlozi koji se mogu izneti protiv duhovne nauke, možemo zapitati: čime se upravo postiže najtemeljnije, najjače pobijanje? Vidite, kada se neko, ko je iz dubine svoje duše upoznao duhovnu nauku, upozna sa svim onim što u širokom obimu mogu danas izneti nauke iz svoje osnovne materijalističke ideje, tada on može, ako je upoznat sa naučnim svetom današnjice, temeljno pobijati duhovnu nauku. Ali on mora kod sebe, u svojoj duši, prvo da uspostavi izvesno stanje da bi mogao temeljno pobijati. On mora u svojoj duši da stvori određeno stanje: da bi takav čovek počeo da pobija duhovnu nauku, on se mora postaviti samo na stanovište razuma, na čisto intelektualističko stanovište. [ta se sa tim misli pokazaće nam odmah jedno posmatranje sa suprotne strane. Pogledajmo malo to što sam izneo kao lično iskustvo. Kada čovek poznaje naučne rezultate današnjice, i oslanja se, takoreći, samo na svoj razum, tada može temeljno da pobija duhovnu nauku. Stanimo malo pri tome, i pokušajmo sada da se sa jedne sasvim druge strane približimo našem zadatku.

Vidite, čovek može, u stvari, sa dve strane da gleda na svet. Jedno gledanje sveta pokazuje se kada čovek, recimo, posmatra divno rađanje sunca, kada se sunce pomalja kao rađajući sebe iz

zlata jutarnjeg praskozorja, zatim u sjaju ide nad zemljom, i čovek tada uranja u misli kako sunčev zrak, kako sunčeva toplota tokom svake godine iščarava život iz zemlje. Ili, čovek se može predati i posmatranju sunčevog počinaka i nestajanja večernjeg rumenila, kada, malo po malo, nastupa tama noći i bezbrojne zvezde zasijaju na nebeskom svodu; čovek može uroniti u čudo noćnog zvezdanog neba. Dakle, kada čovek posmatra ono što je oko njega priroda, on će doći do predstave koja ga, možemo reći, ispunjava sa dubokim blaženstvom. Ta predstava može biti slična jednoj važnoj Geteovoj misli. Gete je jednom vanredno lepo rekao: kada usmerimo pogled u čuda sveta zvezda, kada posmatramo univerzum sa svim njegovim veličanstvenostima, tada na kraju imamo osećanje, da sve to, sve što vidimo oko nas u veličanstvenosti univerzuma, da sve to dobija smisao tek kada se ogleda u nekoj ljudskoj duši, u čoveku koji se tome divi. - Naime, čovek dobija pomisao, da isto tako kao što vazduh oko njega procesom u njemu izgrađuje njegovo biće, kao što je on rezultat toga vazduha i njegovih zakona i njegovog spajanja - da je on, na izvestan način, isto tako rezultat i ostalog dalekog sveta koji ga okružuje sa svim onim što ulazi u naša čula, ne samo u čulo vida, već i u čulo koje prima svet zvuka i druge svetove što ulaze u nas kroz naša čula. Da se čovek tu nalazi naspram spoljašnjeg čulnog sveta kao sliveni, sastavljeni rezultat toga čulnog sveta, nalazi tako da može reći sebi: kada sve to što je napolju pobliže posmatram, razmišljam o tome, kada to opažam sa svim mojim čulima, tada vidim da je smisao toga svega najbolje ispunjen kroz to, što se iz svega toga na kraju iskristalizovala čudesna tvorevina samog čoveka.

I tačno je da čoveka tada može obuzeti osećanje koje je, možemo reći, tako elementarno izrazio grčki pesnik rečima: ima mnogo velikoga, ali ništa nije veće od čoveka! Kako jednostavno mogu izgledati nekome sva ispoljavanja napolju u svetu! Ali u čoveku ta ispoljavanja kao da su se slila u svestranost, kada posmatramo čulni svet napolju, a zatim samog čoveka usred toga sveta kao jedno čulno biće na koje utiče sve ostalo. Jer ukoliko tačnije posmatramo svet, utoliko više izgleda čovek kao slivanje u jednu tačku svih jednostranosti univerzuma. Kada razvijemo to osećanje naspram velikog sveta i njegovog slivanja u čoveka, tada se u našoj duši pojavljuje jedna misao prožeta blaženim osećanjem, misao o *čoveku koga su hteli bogovi*, o čoveku koji izgleda tako, kao da su dela bogova i namere bogova sagradili ceo univerzum, i učinili da iz njega svuda struje dejstva, tako da su se ta dejstva sa svih strana na kraju slivala u jedno, u najdostojnije delo, koje su bogovi postavili u središte univerzuma: u čoveka. Delo koje su hteli bogovi! Tako je i jedan čovek, koji je upravo u tom pogledu posmatrao čulni svet napolju u odnosu prema čoveku, rekao: šta su svi instrumenti muzičara prema čudesnoj izgradnji ljudskog organa sluha, tog muzičkog instrumenta, ili prema čudesnoj izgradnji ljudskog grkljana, tog drugog muzičkog instrumenta! Možemo se diviti mnogo čemu u svetu, ali ne diviti se čoveku, takvom kao što se nalazi usred sveta, to je moguće samo ako ga ne poznamo u njegovoj čudesnoj izgradnji. Kada se predajemo takvim posmatranjima, tada se u našoj duši javlja misao: šta li su sve učinila božansko-duhovna bića da bi stvorila tog čoveka!

To je jedan put koji čoveku može dati jedno posmatranje sveta. Ali postoji i drugi put. Taj drugi put otvara nam se onda, kada u sebi razvijemo osećanje za uzvišenost i snagu i čudesnost onoga što nazivamo moralnim idealima, kada gledamo u svoju dušu i malo procenimo šta znače ideali u svetu. Potrebna je zdrava ljudska priroda, jedna svestrano zdrava ljudska priroda, da bi u punoj veličini osetila uzvišenost čovekovih moralnih ideala. I možemo o moralnim idealima razviti u sebi nešto što isto tako čudesno može delovati u duši, kao što i veličanstvenost i divota svemira spolja deluju kroz čoveka. To je, kada u sebe užežemo svu ljubav i sav entuzijazam u vezi sa moralnim idealima i čovekovim ciljevima. Tu može čoveka prožimati naročito oduševljenje. A tada se na to osećanje o moralnim idealima sasvim nužno nadovezuje jedna drugačija misao, nego što je ona što se pokazuje iz ranije pomenutog posmatranja u vezi sa objavama univerzuma kroz čoveka. Upravo oni koji najjače, najsnažnije osećaju snagu moralnih ideala, baš oni i osećaju kao najznačajniju tu drugu misao. Oni osećaju misao: o, koliko si ti čoveče, takav kakav si danas, daleko od uzvišenih moralnih ideala koji se mogu pojaviti u tvom srcu; koliko si sićušan sa svim tim što možeš, što činiš i šta si u stanju naspram veličine moralnih ideala koje možeš sebi postaviti! - a ne osećati tako, ne osećati sebe tako malenim naspram moralnih ideala, to

može proizaći samo iz neke duše koja je i sama vrlo siromašna. Jer upravo sa rastom izvesne duševne veličine, oseća čovek koliko je nedorastao naspram moralnih ideala. A tada u duši sviće jedna misao, koja nas kao ljude tako često obuzima: da snažno i odlučno pokušavamo da učinimo sve da bismo sebe učinili sve zrelijim i zrelijim, da moralne ideale uvek ponovo učinimo u nama malo jačom snagom, nego što smo to ranije mogli.

Ili, takođe, može u mišljenju izvesnih priroda nepriličnost u moralnim idealima tako da uhvati korena, da se one u sebi osele smlavljene, osele od Boga otuđene upravo zato što se one kao spoljašnji ljudi kakve hoće Bog, osećaju sasvim ukorenjene u spoljašnji svet. Tu ti stojiš (kažu sebi, možda, takvi ljudi) u svemu što si ti spoljašnje... Kada ti sebe pogledaš kao spoljašnje biće, moraš reći: ti si proizvod sažimanja celog sveta kakvog hoće bogovi, jedno od Boga željeno biće, nosiš božanski lik! Zatim, pogledaš u svoju unutrašnjost. Tu ti izrone ideali koje ti je Bog upisao u srce, koji za tebe, bez sumnje treba da budu snage kakve hoće Bog... I nalaziš tvoje nepriličnosti kao jedno iskustvo koje izvire iz tvoje duše.

Ova dva puta za posmatranje sveta nalaze se u čoveku. Čovek može da posmatra sebe spolja i da bude duboko oduševljen zbog svoje bogom željene prirode, i može čovek sebe da posmatra iznutra i da postane duboko skrušen zbog otuđenosti svoje duše od Boga. Zdravo osećanje, zdrav osećaj mora sebi ovo reći: iz istog božanskog praosnova iz koga dolaze snage koje su čoveka postavile kao neki čudesni ekstrakt celog univerzuma, iz istog božanskog praosnova moraju izvirati i moralni ideali koji su upisani u naše srce. - Zašto su to dvoje toliko daleko jedno od drugog? To je zaista velika zagonetka čovekovog postojanja. I zaista nema teosofije, niti takođe filosofije koju je svet dao, ako u ljudskim dušama nije nastao, svesno ili nesvesno, više ili manje razumno jasno, odgovarajući osećaj o ovoj razdvojenosti. Jer iz iskustva ove razdvojenosti nastalo je stvarno svako dublje ljudsko promišljanje i istraživanje. [ta se to postavilo između čoveka kakvog hoće Bog i čoveka otuđenog od Boga? To je zaista osnovno pitanje svake filosofije. Iako se ovo pitanje na raznovrsne načine drugačije formuliše i karakteriše, ipak ono leži u osnovi celog ljudskog mišljenja i promišljanja. Kako može čovek uopšte da dobije o tome neku predstavu, da može da postavi most između, bez sumnje, blaženog gledanja spoljašnjeg i gledanja dubokog rascepa naše duše?